

Anvisning om anordnande av undervisning i religion och livsåskådningskunskap i den grundläggande utbildningen och åskådningsfostran i förskoleundervisningen samt om gemensamma fester och religiösa evenemang

I denna anvisning beskrivs hur bestämmelserna om religions- och samvetsfrihet i Finlands grundlag (731/1999), lagen om grundläggande utbildning (628/1998) och annan lagstiftning ska beaktas i åskådningsfostran inom förskoleundervisningen och i undervisningen i åskådningsämnen och inom den grundläggande utbildningen samt vid anordnande av gemensamma fester, eventuella religiösa evenemang och förrättningar och alternativ verksamhet till dessa. De tolkningar och ståndpunkter i anvisningen som gäller tillämpningen av bestämmelserna utgår från ställningstaganden i handlingarna för beredningen av bestämmelserna och på ställningstaganden av riksdagens grundlagsutskott, högsta laglighetsövervakare och Utbildningsstyrelsen.

Syftet med anvisningen är att säkerställa att de kulturella grundläggande rättigheterna och de grundläggande rättigheter som gäller religionsfrihet förverkligas inom förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen. Vidare är syftet att främja utbildningsmässig jämlikhet, likabehandling och respekt för kulturell mångfald och att säkerställa att undervisningen är religiöst och konfessionellt obunden. Utbildningsanordnarna ansvarar för att undervisningen, gemensamma fester, religiösa evenemang och förrättningar samt alternativ verksamhet ordnas i enlighet med bestämmelserna.

Vad som i denna anvisning konstateras om förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen gäller all undervisning och verksamhet som det finns bestämmelser om i lagen om grundläggande utbildning (628/1998). De punkter i anvisningen som gäller skolor gäller i tillämpliga delar även andra platser där det ordnas förskoleundervisning, men på dessa platser får förhållandena beaktas. Anvisningarna om religiösa evenemang och förrättningar gäller i tillämpliga delar även sådan morgon- och eftermiddagsverksamhet som avses i lagen om grundläggande utbildning.

1. Undervisning i religion och livsåskådningskunskap i den grundläggande utbildningen

1.1. Alternativa sätt att ordna studierna i religion och livsåskådningskunskap för en elev

Utbildningsanordnaren är skyldig att anordna religionsundervisning enligt det i religionsfrihetslagen (453/2003) avsedda religionssamfund till vilket majoriteten av eleverna hör. På vårdnadshavarens begäran kan även elever som hör till andra religionssamfund eller elever som inte hör till något religionssamfund delta i undervisningen, oavsett om det erbjuds undervisning i livsåskådningskunskap eller de olika lärokurserna i religion. Religionssamfundet inkluderar den evangelisk-lutherska kyrkan, det ortodoxa kyrkosamfundet, de religionssamfund som är registrerade i Finland samt vissa religionsföreningar som har jämställts med religionssamfund (om de föreningar som har jämställts med religionssamfund, se lagen om

ändring av 13 § lagen om grundläggande utbildning, övergångsbestämmelsen och kulturutskottets utlåtande 14/2002 rd).

Utbildningsanordnaren har skyldighet att på nedan beskrivna sätt ge undervisning även i andra religioner eller i livsåskådningskunskap, om sammanlagt minst tre elever deltar i undervisningen i utbildningsanordnarens skolor. I praktiken är det vanligen så att majoriteten av utbildningsanordnarens elever hör till den evangelisk-lutherska kyrkan, varvid regeln om tre elever i fråga om religionsundervisningen tillämpas på elever som hör till det ortodoxa kyrkosamfundet och i fråga om undervisningen i livsåskådningskunskap på elever som inte hör till något religionssamfund. I enlighet med detta ordnas för minst tre elever som hör till det ortodoxa kyrkosamfundet (Finlands ortodoxa kyrka, se lagen om ortodoxa kyrkan [985/2006]) och som inte deltar i undervisningen i majoritetens religion undervisning i den ortodoxa religionen, och för tre elever som inte hör till något religionssamfund och som inte deltar i majoritetens religionsundervisning ordnas undervisning i livsåskådningskunskap.

För elever som hör till ett annat i religionsfrihetslagen avsett religionssamfund än den evangelisk-lutherska kyrkan eller det ortodoxa kyrkosamfundet och som inte deltar i majoritetens religionsundervisning ska undervisning ordnas i deras egen religion, om deras vårdnadshavare begär det och regeln om minst tre elever uppfylls. Eleverna ska vara medlemmar i religionssamfundet i fråga eller så ska religionsundervisningen på basis av den fostran som eleven åtnjutit och elevens kulturella bakgrund uppenbarligen motsvara elevens religiösa åskådning (13 § 6 mom. i lagen om grundläggande utbildning). Skolan kan vid behov begära att elevens vårdnadshavare ger en tillförlitlig utredning av elevens medlemskap i religionssamfundet eller en utredning av vilken framgår att elevens fostran och kulturella bakgrund motsvarar den religion i vilken undervisning ska ges.

En elev som hör till ett religionssamfund och för vilken inte ordnas undervisning i den egna religionen och som inte heller deltar i majoritetens religionsundervisning ska på vårdnadshavarens begäran undervisas i livsåskådningskunskap.

Inom den grundläggande utbildningen för vuxna undervisas en elev som fyllt 18 år i religion eller livsåskådningskunskap i enlighet med elevens val.

När minimiantalet om tre elever beräknas beaktas utbildningsanordnarens samtliga skolor inom den grundläggande utbildningen och eleverna i dem. Antalet elever per utbildningsanordnare granskas separat för finskspråkig och svenskspråkig utbildning. När minimiantalet elever beräknas beaktas i fråga om andra religioner än den evangelisk-lutherska och den ortodoxa religionen inte de elever vars vårdnadshavare inte har begärt att undervisning ska ordnas. Man beaktar inte heller antalet elever som inte hör till något i Finland registrerat religionssamfund då utbildningsanordnarens skyldighet att inleda undervisning i en ny religion eller fortsätta ordna undervisning i någon religion granskas. Elever som hör till ett religionssamfund och för vilka det inte ordnas undervisning i deras egen religion och som söker till undervisning i livsåskådningskunskap räknas med i minimiantalet elever som förpliktigar till att ordna undervisning i livsåskådningskunskap.

För dem som redan har inlett studier ska undervisningen dock ges ända fram till slutet av den grundläggande utbildningen, även om antalet elever i undervisningsgruppens blir mindre än tre. Utbildningsanordnaren kan även annars enligt prövning ordna undervisning för grupper med mindre än tre elever.

Om en elev hör till flera än ett religionssamfund, beslutar elevens vårdnadshavare i vilken religion eleven ska undervisas (13 § 4 mom. i lagen om grundläggande utbildning). Religionssamfundet beslutar själva om de tillåter samtidigt medlemskap i ett annat religionssamfund.

Utbildningsanordnaren beslutar om förfarandet för vårdnadshavarens begäran om undervisning i religion eller livsåskådningskunskap. Utbildningsanordnaren ska se till att vårdnadshavarna vet när eleven har rätt till undervisning i livsåskådningskunskap eller till undervisning enligt sitt eget religionssamfund. När det gäller val som gäller åskådningsundervisningen ska man för elevernas vårdnadshavare betona att på samma sätt som vid val som gäller andra studier är målsättningen den att lösningen är bestående. Men om elevens religionssamfund förändras eller om eleven inte längre hör till något religionssamfund, har elevernas vårdnadshavare rätt att ändra valet.

I fråga om rätten att få undervisning i religion och livsåskådningskunskap ska ett förvaltningsbeslut i enlighet med förvaltningslagen fattas, om vårdnadshavaren eller en elev som fyllt 15 år begär det. Omprövning av beslutet får begäras hos regionförvaltningsverket (42 § i lagen om grundläggande utbildning [959/2015]). Till beslutet ska fogas en anvisning om hur man begär omprövning.

Bedömningen eller vitsordet i religion och livsåskådningskunskap antecknas i läsårsbetyget och eventuella mellanbetyg i formen "religion/livsåskådningskunskap", det vill säga det specificeras inte vilket läroämne eleven har studerat. I betygen anges inte heller vilken lärokurs i religion som eleven studerat.

Om en elev inte deltar i majoritetens religionsundervisning och inte heller i en eventuell undervisning i livsåskådningskunskap och om det inte ges någon undervisning i elevens egen religion eller i livsåskådningskunskap i utbildningsanordnarens skolor, ska det för eleven ordnas annan undervisning eller handledd verksamhet. I stället för annan undervisning eller handledd verksamhet som ordnas i skolan kan eleven delta i undervisning som ges av elevens eget religionssamfund. Den undervisning eleven får kan då underskrida det föreskrivna antalet undervisningstimmar (5 § i förordningen om grundläggande utbildning). Vårdnadshavaren ska lämna en utredning till skolan om elevens medlemskap i religionssamfundet och deltagande i undervisning utanför skolan. Eventuella vitsord för undervisning som getts av ett religiöst samfund ska inte antecknas i betyget. I fall där en elev inte deltar i skolans undervisning i religion eller livsåskådningskunskap krävs inget förvaltningsbeslut om befrielse från studier enligt 18 § i lagen om grundläggande utbildning.

Eftersom de undervisningsgrupper som bildas i annan religionsundervisning än majoritetens religionsundervisning är små kan man i praktiken vara tvungen att ordna undervisningen så att det i samma undervisningsgrupp finns elever från olika årskurser och så att undervisningen ges vid en annan skola än elevens egen skola. Utbildningsanordnaren kan även ordna undervisningen tillsammans med eller skaffa den av en annan utbildningsanordnare. I undervisningen kan man också använda fjärruppkoppling. I sådan undervisning ska lärmiljön vara trygg och eleverna ska övervakas och handledas enligt samma principer som i andra undervisningssituationer (se Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014, 5.4 Fjärruppkoppling i undervisningen). Undervisningen ska planeras och ordnas så att elevens rätt till undervisning enligt läroplanen förverkligas och så att undervisningsarrangemangen är så jämlika med majoritetens religionsundervisning som möjligt. Utbildningsanordnaren ansvarar för elevens färd till en annan skola, vid behov genom att ordna transport, och utbildningsanordnaren är även i övrigt skyldig att sörja för elevens säkerhet och tillsynen över eleven när han eller hon deltar i undervisning i sin egen religion eller väntar på att undervisningen ska börja.

I vissa skolor har olika åskådningsämnen undervisats i samma grupp. Vid sådana arrangemang ska man beakta att det i grunderna för läroplanen fastställs egna separata mål och studieinnehåll för de olika åskådningsämnena. Grunderna för läroplanerna för lärokurserna i religion och i livsåskådningskunskap är olika, även om men vissa teman i dem är lika. Eleven har rätt till undervisning enligt läroplanen i enlighet med lärokursen i det egna åskådningsämnet. Det är inte förbjudet enligt bestämmelserna att undervisa olika läroämnen eller olika lärokurser i samma läroämne på samma lektion, men eleverna kan studera enligt endast en lärokurs i ett åskådningsämne. Eleven ska få undervisning enligt den lärokurs hen följer och enligt en läroplan som har utarbetats i enlighet med grunderna för läroplanen.

När det gäller undervisning i samma grupp gav riksdagens justitieombudsman i september 2017 ett avgörande (EOAK/3469/2016) med anledning av ett klagomål, och regionförvaltningsverket gav ett beslut i augusti 2017 (LSSAVI/4538/06.06.01/2016). Enligt avgörandena ska man vid bildande av undervisningsgrupper försäkra sig om att man i undervisningen i lärokurserna för de olika religionerna och i livsåskådningskunskap uppfyller kravet i 30 § i lagen om grundläggande utbildning på att målen i läroplanen ska uppnås. Även principen om jämlikhet och förbudet mot diskriminering styr och begränsar utbildningsanordnarens prövningsrätt vid beslut om hur undervisningen ska organiseras i praktiken. I ett avgörande av diskriminerings- och jämställdhetsnämnden i oktober 2020 (5.10.2020 360/2017) konstaterades att i det fall som nämnden behandlade var det frågan om förbjuden indirekt diskriminering att ordna all åskådningsundervisning som gemensam undervisning i samma grupp, eftersom rätten till undervisning i den egna religionen inte förverkligades.

När det gäller att trygga elevens rättigheter och förverkligandet av läroplanerna innebär ställningstagandena i avgörandena i praktiken att undervisningen i de olika lärokurserna i religion och i livsåskådningskunskap kan ordnas i samma undervisningsgrupp endast till vissa delar, exempelvis om vissa innehåll som gäller mänskliga rättigheter. Enligt avgörandet av riksdagens justitieombudsman ska läraren dessutom ha nedan angivna behörighet att meddela undervisning i livsåskådningskunskap och i varje lärokurs i religion i vilken undervisning ges i samma grupp. Behörighetskravet gäller således oberoende av om undervisningen ordnas separat eller gemensamt (se EOAK/3469/2016).

1.2. Religionsundervisningens natur och innehåll samt lärarens behörighet

Religionsundervisningen utgör inte sådan religionsutövning som avses i 11 § i Finlands grundlag (731/1999).

Religionsundervisningen genomförs som undervisning i den egna religionen enligt särskilda lärokurser. Utbildningsstyrelsen har fastställt grunder för religionsundervisningen för följande lärokurser: evangelisk-lutherska religionen, ortodoxa religionen, adventismen, Bahai-religionen, buddhismen, Pingstkyrkan, Herran kansa ry:s religion, islam, judendomen, katolicismen, Krishnarörelsen, Kristensamfundets religion, Jesu Kristi Kyrka av Sista Dagars Heliga och Missionskyrkan i Finland. Vid behov utarbetar Utbildningsstyrelsen läroplansgrunder för undervisningen även i andra lärokurser i religion.

Religionsundervisningen ska ordnas enligt de nationella grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen och enligt de lokala läroplaner som har gjorts upp i enlighet med grunderna. Grunderna för undervisningen i religion har reviderats i samband med den revidering av läroplanerna som trädde i kraft 1.8.2016 (Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014.). De grunder för undervisningen i religion som då trädde i

kraft ersatte de tidigare grunderna för alla lärokurser i religion i fråga om följande delar, som är gemensamma för alla lärokurser i religion: läroämnets uppdrag, målen för undervisningen, det centrala innehållet som anknyter till målen, målen för lärmiljöer och arbetssätt samt de delar som gäller handledning, differentiering, stöd och bedömning, inklusive kriterierna för slutbedömningen. I beskrivningarna av de olika lärokurserna i religion specificeras de för alla gemensamma innehållen baserat på varje lärokurs natur.

I grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014 gavs preciserade beskrivningar av lärokurserna i fem religioner: evangelisk-lutherska religionen, ortodoxa religionen, katolska religionen, islam och judiska religionen. Dessutom har Utbildningsstyrelsen 2020 gett preciserade beskrivningar av lärokurserna i adventismen, Bahai-religionen, buddhismen, Pingstkyrkan och Krishnarörelsen. I de lärokurser i religion för vilka inga preciserade lärokursbeskrivningar utarbetats utifrån grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014 följs de bestämmelser som gäller alla lärokurser i religion och som anges i grunderna i denna föreskrift. När det gäller preciseringarna för enskilda lärokurser följs fortfarande i tillämpliga delar tidigare utarbetade lokala läroplaner. Detta gäller följande lärokurser i religion: Herran kansa ry:s religion, Krishnarörelsen, Jesu Kristi Kyrka av Sista Dagars Heliga och Missionskyrkan i Finland.

Kännedom om den religion som respektive lärokurs gäller och om andra religioner och åskådningar utgör en väsentlig del av undervisningen i religion. Att bekanta sig med en religion innefattar också att lära känna formerna och sätten för religionsutövningen. Enligt ett betänkande från riksdagens grundlagsutskott (10/2002 rd) ingår det i undervisningen att göra eleverna bekanta med böner, psalmer och religiösa förrättningar. Till exempel ett studiebesök som görs i samband med undervisningen för att eleverna ska få bekanta sig med en kyrka, moské eller motsvarande religiös byggnad eller få följa med en religiös förrättning utan att medverka i den är inte ett religiöst evenemang utan en del av undervisningen. All undervisning och övrig verksamhet ska basera sig på pedagogiska grunder och läroplanen. Religiösa lokaler får användas som lärmiljöer även i andra sammanhang än i åskådningsundervisningen, till exempel med kulturarvet, konst, arkitektur och historia som perspektiv.

Bestämmelserna om den behörighet som förutsätts av lärare i religion och livsåskådningskunskap finns i förordningen om behörighetsvillkoren för personal inom undervisningsväsendet (986/1998). Av den som meddelar undervisning i den evangelisk-lutherska eller ortodoxa religionen som klassundervisning fordras utöver allmän behörighet som klasslärare även att det i de studier som han eller hon har slutfört inom de olika läroämnena och läroämnesområden som undervisas i grundskolan eller i tidigare motsvarande studier har ingått studier i religionen i fråga. Alternativt har han eller hon slutfört andra studier i religionen i fråga av minst motsvarande omfattning i enlighet med universitetets examensfordringar. Av den som meddelar undervisning i evangelisk-luthersk eller ortodox religion som ämnesundervisning fordras utöver allmän behörighet som ämneslärare att han eller hon på motsvarande sätt har slutfört de studier i religionen i fråga som krävs för ämneskompetens i enlighet med kraven på dem.

Av den som undervisar i någon annan religion än evangelisk-luthersk eller ortodox religion fordras utöver behörighet som lärare inom den grundläggande utbildningen att han eller hon har slutfört högskolestudier i religionen i fråga eller på annat sätt inhämtat tillräckliga kunskaper och kännedom om religionen [21 a § i förordningen om behörighetsvillkoren för personal inom undervisningsväsendet (693/2003)].

Behörig att undervisa i livsåskådningskunskap som klassundervisning är den som har den behörighet för klasslärare som föreskrivs i 4 § behörighetsförordningen. För att läroplanen ska

bli genomförd är det motiverat att undervisningen i livsåskådningskunskap i första hand meddelas av en klasslärare som har slutfört studierna i livsåskådningskunskap inom studierna i de olika ämnen och ämneshelheter som undervisas inom den grundläggande utbildningen. Behörig att undervisa i livsåskådningskunskap som ämnesundervisning är den som har den behörighet för ämneslärare som föreskrivs i 5 § behörighetsförordningen.

Interimistiskt för högst ett år kan undervisning meddelas av en person som har tillräcklig utbildning och den förmåga som uppgiften kräver. En sådan person kan dock förordnas att meddela undervisning för längre tid än sex månader endast om personer som uppfyller de behörighetsvillkor som nämnda uppgift förutsätter inte står till buds när förordnandet ges eller om det finns andra särskilda skäl till det. (23 § i förordningen om behörighetsvillkoren för personal inom undervisningsväsendet.). Utgångspunkten bör alltid vara att en formellt behörig lärare utses.

Utbildningsanordnaren prövar först och främst om en person uppfyller behörighetsvillkoren för lärare som meddelar undervisning i religion och livsåskådningskunskap. En lärare i religion behöver inte vara medlem i det religiösa samfund vars religion han eller hon undervisar i, och medlemskap i ett annat religionssamfund utgör inget hinder för skötsel av uppgiften.

2. Åskådningsfostran inom förskoleundervisningen

Enligt grunderna för förskoleundervisningens läroplan (2014) är undervisningen i förskolan helhetsskapande och utgår från barnens intressen och de gemensamma målen för undervisningen. I förskoleundervisningen ingår åskådningsfostran som är gemensam för barngruppen. Enligt grunderna bekantar man sig inom åskådningsfostran med de religioner och åskådningar som förekommer i barngruppen. Med detta avses i vid bemärkelse religioner och åskådningar som är närvarande i barnens omgivning och som berör barnen. Irreligiositet behandlas vid sidan av övriga åskådningar. Åskådningsfostran kopplas ihop med vardagliga företeelser, fester och aktuella händelser som har religiös eller konfessionell innebörd. Målet är bland annat att hjälpa barnen att förstå olika traditioner, sedvänjor och uppfattningar.

3. Gemensamma fester i förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen

I den finländska förskoleundervisningen och grundläggande utbildningen firas många traditionella högtider, såsom julfest, vårfest och självständighetsdagen. Dessa gemensamma fester är de för alla elever avsedda läsårsavslutningarna och andra gemensamma evenemang enligt 3 § 5 mom. i förordningen om grundläggande utbildning (852/1998) (se EOAK/2186/2018). Dessa fester får inte vara religiösa evenemang, och det ordnas inga alternativa evenemang för dem. Utbildningsanordnarna beslutar närmare om festerna och deras innehåll.

De gemensamma festerna får också ha religiösa inslag. Enligt grundlagsutskottet är sådana festtraditioner en del av den finländska kulturen. Enligt utskottets betänkande kan en fest som eventuellt inkluderar någon enstaka psalm i den religiösa toleransens namn inte betraktas som en tillställning för utövning av religion. Grundlagsutskottet anser att också andra motsvarande traditioner som i sig har religiöst ursprung får ingå i skolans traditionella fester. (Grundlagsutskottets betänkande 10/2002 rd, 2/2014 rd och 16/2021 rd)

Utbildningen och fostran har som mål att stödja elevernas utveckling till att respektera olikheter, att ta ansvar och samarbeta samt till verksamhet som främjar respekten och

förtroendet mellan människogrupper, folk, idéer, religioner och kulturer (2 § 2 mom. i statsrådets förordning om riksomfattande mål för utbildningen enligt lagen om grundläggande utbildning och om timfördelning i den grundläggande utbildningen [422/2012]). Dessa mål ska vara utgångspunkt även då man slår vakt om och utvecklar den finländska skolfesttraditionen.

Riksdagens biträdande justitieombudsman har i ett avgörande i november 2019 (EOAK/2186/2018) ansett att eftersom skolans julfest hade ordnats i en kyrka och man hade sjungit psalmer, läst julevangeliet och församlingens präst hade hållit tal hade festen till betydande delar haft ett religiöst innehåll och ska enligt en helhetsbedömning anses ha varit en religiös tillställning. Biträdande justitieombudsmannen ansåg att skolan hade förfarit lagstridigt då den ordnade skolans julfest som en religiös tillställning.

Utifrån de riktlinjer som getts av grundlagsutskottet och riksdagens biträdande justitieombudsman är det inte möjligt att sätta en exakt gräns för antalet religiösa inslag i skolans gemensamma fester – det är en fråga som utbildningsanordnaren eller skolan måste överväga. Vid övervägandet bör uppmärksamhet fästas vid den helhet som festen bildar och de religiösa inslagens andel i den.

Dessutom konstaterade riksdagens biträdande justitieombudsman i ovan nämnda avgörande att det med tanke på elevernas jämlikhet, religionsfrihet samt den neutralitet och jämlikhet som krävs av det allmänna i fråga om religioner och övertygelser i regel är problematiskt att ordna avslutningsfesten för skolans termin i en kyrksal. Kyrkan är en plats som uttryckligen är avsedd för gudstjänster (en kyrklig byggnad som avses i 14 kap. i kyrkolagen), och enligt biträdande justitieombudsmannen förmedlar den således redan i sig religiösa betydelser.

Grundlagsutskottet tog i ett betänkande (16/2021) ställning till anordnande av skolfester i kyrkan. Att en fest ordnas i en kyrka betyder enligt grundlagsutskottet inte att tillställningen i sig är religiös eller att programmet är religionsutövning. Grundlagsutskottet konstaterar att det är vanligt att kyrkolokaler används för olika icke-religiösa evenemang, såsom konserter och andra föreställningar. Utskottet anser att det i princip inte strider mot grundlagen att en fest ordnas i en kyrkolokal eller någon annan religiös lokal. Samtidigt betonar utskottet att användning av kyrkolokaler eller vilka andra uttalat religiösa lokaler som helst som festplats är förknippad med spänningar visavi religionsfrihet, likabehandling och neutralitet inom det allmänna. Spänningarna inverkar också till exempel på vilket innehåll som kan anses godtagbart, när fester som ingår i undervisningen ordnas i en sådan lokal. Grundlagsutskottet anser att när en kyrkolokal eller någon annan religiös lokal används för skolfester måste skolan över hela linjen försäkra sig om att elevernas religions- och samvetsfrihet tryggas på lika villkor.

Utbildningsstyrelsen betonar vikten av ett noggrant övervägande, om man har för avsikt att ordna fester i religiösa lokaler. Skolans gemensamma fester är avsedda för skolans alla elever och för deras vårdnadshavare, och därför bör man när det gäller festarrangemangen, såsom val av festplats, sträva efter att arrangemangen inte leder till att någon av skäl relaterade till övertygelse inte deltar i festen.

Festerna inom förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen är en del av undervisningen och verksamheten, som eleverna ska delta i. Utbildningen ska genomföras i samarbete med hemmen. Skolan ska informera vårdnadshavarna om de evenemang som ordnas i skolan och om deras innehåll. Vid behov kan man komma överens med vårdnadshavare om individuella arrangemang, om vårdnadshavaren inte vill att eleven deltar i hela programmet på en fest. När man kommer överens om arrangemangen ska elevens säkerhet beaktas. Till exempel ett sådant arrangemang att eleven förflyttar sig till en annan lokal för en del av tiden ska genomföras finkänsligt och så att det väcker så lite uppmärksamhet som möjligt. För

enstaka religiösa inslag på en fest behöver det inte ordnas ersättande program eller verksamhet.

4. Religiösa evenemang och alternativ till dem

Utbildningsanordnarna kan besluta om religiösa evenemang och förrättningar, såsom gudstjänster, religiösa morgonsamlingar eller annan verksamhet med religiöst innehåll, ska ordnas i samband med förskoleundervisning och grundläggande utbildning. Religiösa evenemang och förrättningar ska ordnas separat från den övriga verksamheten.

Sådana evenemang och förrättningar innehåller religionsutövning. Till religions- och samvetsfriheten hör enligt 11 § 2 mom. i grundlagen rätten att bekänna sig till och utöva en religion, rätten att ge uttryck för sin övertygelse och rätten att höra till eller inte höra till ett religiöst samfund. Ingen är skyldig att mot sin övertygelse ta del i religionsutövning. Med stöd av det som nämnts ovan kan en elev inte åläggas att delta i gudstjänster, religiösa morgonsamlingar eller andra religiösa evenemang eller förrättningar. Friheten att inte delta i ett religiöst evenemang eller en religiös förrättning är oberoende av medlemskap i ett religionssamfund. Således kan inte heller elever som hör till ett religiöst samfund åläggas att delta i religiösa evenemang och förrättningar som ordnas av religionssamfundet i fråga eller av utbildningsanordnaren. Syftet med 11 § 2 mom. i grundlagen är inte att förhindra andras positiva frihet att utöva sin religion. Det hör till lärarnas tjänsteskyldighet att övervaka eleverna, även vid religiösa evenemang som ordnas av skolan. Det rekommenderas dock att lärare inte tilldelas en övervakningsuppgift mot sin vilja.

Under evenemang och förrättningar ska man i mån av möjlighet ordna alternativ och meningsfull verksamhet (grundlagsutskottet 2/2014 rd). Enligt Utbildningsstyrelsen bör utgångspunkten alltid vara att alternativ verksamhet ska finnas tillgänglig. Den alternativa verksamheten ska med undantag för det religiösa innehållet till sin natur och sina mål så mycket som möjligt likna det evenemang i vars ställe verksamheten ordnas. Ett alternativt evenemang behöver inte nödvändigtvis ordnas samtidigt som det religiösa evenemanget, men arrangemangen ska vara jämlika för eleverna.

Inom förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen ska man också se till att deltagandet eller icke-deltagandet i religiösa evenemang inte leder till att eleven stämplas eller till andra menliga följder för eleven. Det väsentliga är att elevens vårdnadshavare har en faktisk och genuin möjlighet att välja om eleven ska delta i evenemang som innehåller religiösa inslag (grundlagsutskottet 2/2014 rd). När man informerar om evenemangets innehåll räcker det med en allmän beskrivning av evenemangets karaktär och information om var det anordnas. Evenemangets exakta innehåll behöver inte anges på programnivå, men det är bra att nämna till exempel eventuella samarbetspartner.

Religiösa evenemang och förrättningar ska ordnas separat från annan verksamhet, och de ska också namnges på ett sådant sätt att eleverna och vårdnadshavarna får en korrekt uppfattning om deras religiösa karaktär. Till exempel en julotta ska inte kallas terminsavslutningsfest eller skolans julfest. Utbildningsanordnaren ska se till att friheten att inte delta i religionsutövning också uppnås i praktiken, till exempel så att de alternativa evenemangen ordnas på en fysiskt annan plats. I synnerhet när man överväger att ordna religiösa evenemang och förrättningar och alternativ verksamhet till dem under skoldagen ska man i det praktiska genomförandet försäkra sig om att likabehandlingen av eleverna inte äventyras och att inga elever stämplas. Skolan ansvarar för säkerheten för alla elever som deltar i olika aktiviteter.

Att en morgonsamling hålls av en församling innebär enligt riksdagens biträdande justitieombudsman (avgörande EOAK/1417/2019) inte nödvändigtvis att det är frågan om utövande av religion. Denna ståndpunkt grundar sig på rättspraxis vid Europadomstolen enligt vilken en anordnares antagna eller verifierade bakgrundsmotiv inte kan vara den enda grunden vid bedömning av en viss handling eller händelse. Om man med församlingen har kommit överens om att församlingens morgonsamlingar är allmänhumanistiska och avsedda för alla elever får de inte innehålla utövande av religion. Utbildningsanordnarna ska se till att aktörer utanför skolan följer de föreskrifter och anvisningar som getts om undervisningen. I dessa fall är det också viktigt att informera eleverna och hemmen om att morgonsamlingar som hålls av en församling är allmänhumanistiska och inte innehåller religionsutövning. (EOAK/1417/2019.) Samma principer gäller också vid samarbete med andra religiösa och konfessionella aktörer.

Utbildningsanordnaren kan också besluta att religiösa evenemang och förrättningar inte ordnas under den arbetstid som anges i skolans arbetsplan. Denna lösning bör man stanna för även när exempelvis skolans lokaler eller personalresurser i praktiken inte möjliggör att religiösa evenemang, förrättningar eller alternativa program ordnas i enlighet med lagar och dessa anvisningar. Skolan kan samarbeta med lokala församlingar och andra religiösa samfund. Skolan kan komma överens om att eleverna och deras vårdnadshavare informeras om möjligheten att på fritiden delta i evenemang som religiösa samfund ordnar.

5. Samarbetet med vårdnadshavarna och behandlingen av personuppgifter

Utbildningen enligt lagen om grundläggande utbildning ska genomföras i samarbete med hemmen. Utgångspunkter för samarbetet är förtroende, jämlikhet och ömsesidig respekt. Samarbetet ska ta hänsyn till familjernas mångfald.

Skolan kan vid behov begära att elevens vårdnadshavare ger en tillförlitlig utredning av elevens medlemskap i ett religionssamfund eller en utredning av vilken framgång att elevens fostran och kulturella bakgrund motsvarar den religion i vilken undervisning ska ges. Det räcker med att utredningen visas upp för skolan. Utredningen arkiveras inte.

Enligt riksdagens biträdande justitieombudsman ska utbildningsanordnaren planera undervisningen i åskådningsämnen och annan verksamhet som anknyter till åskådningar samt religiösa evenemang i skolan på ett sådant sätt att verksamhetens karaktär är tydlig för eleverna, deras vårdnadshavare, personalen och eventuella samarbetspartner. Vid information om evenemang och händelser bör man fästa uppmärksamhet vid att elever och vårdnadshavare förstår om det är frågan om åskådningsfostran i förskoleundervisningen/undervisning i åskådningsämnen, ett religiöst evenemang eller ett annat evenemang i den grundläggande utbildningen (se EOAK/3017/2019).

I sina avgöranden EOAK/1609/2019 och EOAK/1417/2019 uppmanade riksdagens biträdande justitieombudsman skolorna att fortlöpande upprätthålla och utveckla samarbetet i frågor som gäller religion och övertygelser, att ta upp dessa frågor med eleverna och att fästa uppmärksamhet vid att det ges tillräckligt med information vid rätt tidpunkt. Enligt riksdagens biträdande justitieombudsman bör man till exempel när det i musikklasser ordnas konserter med koppling till kristliga eller andra religiösa traditioner samarbeta med både eleverna och hemmen. I detta samarbete är det möjligt för eleverna och hemmen att ta upp de världsåskådningsproblem som konserten och övningarna inför den kan ge upphov till. Man bör förhålla sig respektfullt till konfliktsituationer av detta slag som är relaterade till övertygelse, och för att hantera dem bör man söka lösningar som är lämpliga för situationen i fråga. Det finns skäl att söka lösningarna lokalt, vid behov för skolan eller klassen i fråga. Utifrån

lösningarna får elever inte tvingas eller övertalas att handla i strid med sin övertygelse, till exempel att sjunga psalmer. (EOAK/1609/2019; EOAK/1417/2019.)

Eftersom en elev med stöd av 11 § 2 mom. i grundlagen på meddelande av vårdnadshavaren har möjlighet att avstå från att delta i religionsutövning, ska det av information som ges till vårdnadshavarna framgå vilka religiösa evenemang och förrättningar samt vilken alternativ verksamhet till dessa som ordnas i samband med undervisningen. Information om innehållet i religiösa och alternativa evenemang ska ges med tillräcklig noggrannhet så att elevens vårdnadshavare har en reell möjlighet att från fall till fall meddela elevens deltagande. Skolan ska också se till att informationen om skolans religiösa evenemang, förrättningar och alternativa verksamhet når vårdnadshavarna och eleverna i tillräckligt god tid (se EOAK/2186/2018).

Elevens vårdnadshavare meddelar om eleven deltar i religiösa evenemang och förrättningar eller i alternativ verksamhet. Meddelandet kan gälla tills vidare för alla religiösa evenemang och till exempel ges vid anmälan till förskoleundervisningen eller den grundläggande utbildningen, eller om vårdnadshavaren så önskar kan han eller hon meddela om saken från fall till fall. Vårdnadshavaren får också ändra sitt meddelande. Utbildningsanordnaren bestämmer i vilken form meddelandet ska ges. Efter att anordnaren av förskoleundervisning eller grundläggande utbildning tagit emot meddelandet ska anordnaren se till att elevens deltagande i religiösa evenemang och förrättningar eller alternativ verksamhet förverkligas i enlighet med vårdnadshavarens meddelande.

I sitt avgörande EOAK/1609/2019 fäste riksdagens justitieombudsman uppmärksamhet vid att även om internationella konventioner om mänskliga rättigheter och religionsfrihetslagen tryggar vårdnadshavarnas rätt att säkerställa en fostran enligt sina egna religiösa övertygelser innebär det inte att barnets egen religions- och samvetsfrihet helt kan ignoreras.

Författningarna om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tryggar religionsfrihet även för barnen, vilket bör beaktas med hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå. Om vårdnadshavaren inte lämnar något meddelande ska skolan ta reda på elevens åsikt och agera därefter. En minderårig elev som har fyllt femton år och elevens vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare har rätt att var för sig föra talan. Om elevens och vårdnadshavarens åsikter om deltagandet i ett religiöst evenemang eller ett alternativt program skiljer sig från varandra, beslutar skolan, med hänsyn till elevens bästa, vems åsikt man ska följa.

Vid behandling av meddelanden ska utbildningsanordnaren följa bestämmelserna i EU:s allmänna dataskyddsförordning om behandling av personuppgifter (2016/679) och i dataskyddslagen (1050/2018), som kompletterar förordningen. Enligt ett beslut som riksdagens justitieombudsman fattat (EOAK/1825/2016) baserat på den personuppgiftslag som gällde innan dataskyddsförordningen trädde i kraft har en utbildningsanordnare rätt att behandla uppgifter som rör deltagande i evenemang. Behandlingen av personuppgifter ska planeras på förhand och syftet med behandlingen definieras. Vid behandlingen av personuppgifter ska utbildningsanordnaren iaktta aktsamhet och god informationshantering.

Enligt 5 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt ansvarar barnets vårdnadshavare i regel gemensamt för de uppgifter som hör till vårdnaden om barnet och fattar gemensamt beslut som gäller barnet. I frågor som gäller skolgången kan det i allmänhet anses räcka att den ena av vårdnadshavarna undertecknat de ansökningar och blanketter som riktas till skolan. Detta bygger på antagandet att vårdnadshavarna sinsemellan kommit överens om frågorna i enlighet med ovan nämnda lagparagraf. Om skolan uttryckligen har meddelats eller om skolan annars har vetskap om, exempelvis i situationer med gemensam vårdnad, att båda vårdnadshavarna vill bli hörda ska skolan beakta detta. Om vårdnadshavarnas åsikter skiljer sig

från varandra bör skolan i första hand instruera vårdnadshavarna att komma överens i frågan. Om en överenskommelse inte fås till stånd, kan bevarande av den befintliga situationen och trygghet av elevens bästa utgöra utgångspunkter när skolan fattar sitt beslut.

6. Utbildningsanordnarens och skolornas ansvar för verksamhet enligt denna anvisning

Utbildningsanordnaren ansvarar för att den undervisning som avses i dessa anvisningar samt skolans gemensamma fester och religiösa evenemang och förrättningar planeras och ordnas i enlighet med lagstiftningen. Utbildningsanordnaren kan till exempel i det organ som svarar för anordnandet av utbildning besluta om anordnarspecifika riktlinjer för gemensamma fester och religiösa evenemang och förrättningar, riktlinjer som ska följas i dess skolor. Utbildningsanordnaren ska också övervaka att skolorna följer lagstiftningen och de anordnarspecifika riktlinjerna.

I skolan har rektorn det övergripande ansvaret för verksamheten i skolan, och i detta ingår ansvar för att undervisningen och skolans övriga verksamhet ordnas enligt lagstiftningen, läroplanen och anordnarspecifika beslut och riktlinjer. Rektorn ska se till att skolans lärare är förtrodda med dessa anvisningar och övervaka att lärarna följer bestämmelser, anvisningar och lokala beslut.

Rektorer, lärare och andra anställda som utövar offentlig makt handlar under tjänsteansvar, vilket innebär en accentuerad skyldighet att följa lagstiftningen och läroplanen.

7. Till slut

De gemensamma evenemang och fester som ordnas i förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen främjar sammanhållningen mellan eleverna och personalen och stärker den gemensamma verksamhetskulturen. Enligt grundlagsutskottets betänkande innebär inte grundlagen eller praxis vid Europadomstolen att skolans verksamhet inte alls får innehålla religiösa inslag. Enligt utskottet främjar inte heller ett långt drivet undvikande av traditioner med religiöst ursprung den religiösa toleransen. I stället är det enligt utskottet viktigt att skolorna i sin verksamhet och i anvisningar om verksamhet tar hänsyn till de centrala principerna i Europadomstolens praxis, såsom förbudet mot indoktrinering, kravet på det allmännas neutralitet samt religiös tolerans och pluralism. (Grundlagsutskottets betänkande 2/2014 rd)

Utgångspunkten i grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen är att eleverna från första klass uppmuntras att delta i diskussioner om och planering av skolans verksamhet, inklusive skolans fester och andra evenemang. Även enligt grunderna för förskoleundervisningens läroplan ska barnen ges möjlighet att delta i utformandet av lärmiljöerna och enligt sina förutsättningar i planeringen och utvärderingen av verksamheten. När det gäller verksamhetskulturen i förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen är det viktigt att eleverna uppmuntras och får handledning i positiv interaktion, samarbete och gemenskap. I förskoleundervisningen stärks barnens förmåga att förstå samhällets mångfald och att värdesätta olikhet ur historiska och etiska perspektiv samt ur åskådningarnas perspektiv. Det hör till den grundläggande utbildningens värdegrund att se mänsklig och kulturell mångfald som en rikedom. Inom den grundläggande utbildningen möts människor med olika kulturell och språklig bakgrund och bekantar sig med olika seder och bruk, synsätt och livsåskådningar. Skolans verksamhet, såsom lektioner, fester, lekar, spel, måltider och samarbete i och utanför skolan erbjuder tillfällen där man kan öva sig att fungera

tillsammans med många olika slags människor. Verksamheten i skolan ska ordnas så att den stödjer de mål som ställts upp för elevernas lärande, mångsidiga utveckling och välbefinnande.

Generaldirektör

Minna Kelhä

Direktör

Jarkko Niiranen

Detta dokument har godkänts elektroniskt i Utbildningsstyrelsens ärendehanteringssystem.